

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па ідэалагічнай і
выхаваўчай рабоце
ўстановы адукацыі

«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
культуры і мастацтваў»

Ю.Д.Персіцкая

2025 г.

ВОДЗЫЎ

апаніруючай арганізацыі на дысертцыю

Канстанцінавай Таццяны Леанідаўны

**«Абходныя песенна-віншавальныя традыцыі ў каляндарна-абрадавым
цыкле Паўночнай Беларусі»,**

прадстаўленай на саісканне вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства па
спецыяльнасці 17.00.02 – музычнае мастацтва

**1. Адпаведнасць дысертцыі спецыяльнасці і галіне навукі, па якіх
яна прадстаўлена да абароны**

Дысертцыйная работа Т.Л. Канстанцінавай з'яўляецца першым у
беларускай этнамузыкалогіі комплексным даследаваннем, у якім на
тэарэтычным узроўні асэнсаваны абходныя практыкі земляробчай абраднасці
на прыкладзе песенна-віншавальных абходаў як найбольш яскравых
кампанентаў каляндарна-абрадавага цыкла Паўночнай Беларусі.

Аktуалізацыя ў ХХІ ст. вивучэння этнамузычных традыцый Беларусі ў
ракурсе лакальна-стылявых асаблівасцей і значнае ўзбагачэнне тым самым
факталагічнай базы песенных узораў вызначылі актуальнасць тэмы
даследавання Т.Л. Канстанцінавай, прысвечанага абходным песенна-
віншавальным традыцыям у паўночнабеларускім каляндарна-абрадавым
цыкле.

Дысертцыйнае даследаванне Т.Л. Канстанцінавай у поўнай меры
адпавядае заяўленай спецыяльнасці 17.00.02 – музычнае мастацтва.
Даследаванне выконвалася ў межах навукова-даследчых і навукова-
метадычных работ на 1996–2000 гг. і 2021–2025 гг. установы адукацыі
«Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» і навуковай тэмы кафедры
гісторыі музыкі і музычнай беларусістыкі на 2018–2022 гг. «Музычная

культура Беларусі і сусветны музычны працэс: на шляху да нацыянальнай самаідэнтыфікацыі».

2. Навуковы ўклад саіскальніка ў распрацоўку навуковай праблемы з адзнакай яго значнасці

Тэарэтыка-метадалагічная значнасць дысертацыйнай работы абумоўлена тым, што ў ёй, па-першае, упершыню прадстаўлены абходныя песенныя традыцыі ў каляндарна-абрадавым цыкле Паўночнай Беларусі як сістэмная цэласнасць і, па-другое, рэалізуецца канцэпцыя музычнай арэалогіі з вызначэннем этапаў, структуры, канфігурацыі і гісторыка-культурнай інтэрпрэтацыяй паўночнабеларускіх абходна-віншавальных песенных традыцый.

Мэту даследавання – раскрыццё функцыянальнай, тыпалагічнай і арэальнай спецыфікі песеннага кампанента паўночнабеларускіх віншавальных абходаў каляндарна-абрадавага цыкла – можна лічыць дасягнутай у выніку паслядоўнага вырашэння шэрагу задач. У рабоце ўпершыню ў этнамузыкалагічным ракурсе прадстаўлена тэорыя абходнага рытуалу, выяўлена сістэмаўтваральная функцыя абходаў, паказана сезонная дынаміка іх тыпаў у каляндарна-абрадавым цыкле Паўночнай Беларусі. Аўтар пераканаўча даказвае глыбінную сувязь тэрыторый Беларускага і Рускага Паазер'я на ўзроўні архаічных па фарміраванні абходнапесенных практык і паказвае, што традыцыя заходнядзвінскага правабярэжжа з'яўляецца цэнтрам паўночнабеларускага каляднага і валачобнага песеннага масіву. У дысертацыі паслядоўна вызначаны асаблівасці музычнага кампанента паўночнабеларускіх калядных і велікодных абходаў XX–XXI стст., характэрныя для ранняй стадыі фарміравання каляднай і валачобнай песенных традыцый беларусаў. Саіскальнікам прыведзена ў даследаванні тыпалогія калядных і валачобных напеваў, якая распрацавана з пазіцыі канцэпцыі музычнай арэалогіі ў дачыненні да песенна-віншавальных традыцый каляндарна-абрадавага цыкла Паўночнай Беларусі.

Ва Уводзінах і Агульнай характарыстыцы работы абгрунтоўваецца актуальнасць тэмы, фармулююцца мэты, задачы, навуковая навізна даследавання, палажэнні, якія выносяцца на абарону, прыводзіцца інфармацыя пра апрацацыю і апублікаванасць вынікаў даследавання.

Аналізу навуковай літаратуры і сучаснага навуковага ўзроўню распрацоўкі праблемы дысертацыі прысвечаны раздзел 1.1 «Аналітычны агляд навуковай літаратуры». У ім адлюстравана ступень вывучэння культуры паўночнабеларускага рэгіёна і абходных рытуалаў як міждысцыплінарных аб'ектаў з пазіцыяй народазнаўства, археалогіі,

лінгвістыкі і этнамузыкалогіі. Здзейснены агляд літаратуры дазволіў Канстанцінавай Т.Л. прыйсці да высновы, што пры пэўных поспехах у навуковым вывучэнні культуры паўночнабеларускага рэгіёна і абходных рытуалаў, у прыватнасці, разгляду музычнага кампанента абходных рытуалаў надавалася невялікая ўвага.

У падразделе 1.2 «Метадалогія даследавання» абгрунтоўваецца абраны аўтарам інструментарый навуковага пошуку. Пры распрацоўцы праблематыкі даследавання былі ўлічаны тэарэтычныя палажэнні агульнай тэорыі рытуалаў і абрадаў (В. Тэрнер, В. Іваноў, У. Тапароў, А. Байбурын, М. Талстой), семіётыкі (М. Талстой, А. Байбурын, Г. Левінтон). Абгрунтаванне канцэпцыі музычнай арэалогіі, вызначэнне арэалу калядных і валачобных напеваў паўночнабеларускай традыцыі здзяйсняецца дзякуючы арэальнаму метаду, выкарыстанню якога раней у этнамузыкалогіі перашкаджала адсутнасць тэарэтычных распрацовак. Сукупнасць метадаў (функцыянальна-тыпалагічнага, картаграфічнага), выкарыстаных пры правядзенні дысертацыйнага даследавання, разам з вылучанымі метадалагічнымі падыходамі (комплексным, функцыянальным) дазволілі Т.Л. Канстанцінавай грунтоўна разгледзець абходы ў каляндарна-песеннай традыцыі Паўночнай Беларусі і вылучыць функцыянальныя, тыпалагічныя і арэальныя характарыстыкі песеннага кампанента паўночнабеларускіх віншавальных абходаў каляндарна-абрадавага цыкла.

У раздзеле 2.1 «Пытанні тэорыі рытуальных абходаў» саіскальнікам Т.Л. Канстанцінавай тлумачыцца дэфініцыя «абход», фармулююцца навуковыя палажэнні, якія ўдакладняюць яе ў адносінах не толькі да абходаў у каляндарна-песеннай традыцыі Паўночнай Беларусі, але і да абходаў гэтай самай традыцыі іншых славянскіх і нават заходнееўрапейскіх народаў. Праз пазначэнне спецыфікі руху выканаўцаў у прасторы саіскальнік вылучае два тыпы абходных рытуалаў з устойлівымі структурнымі і семантычнымі адзнакамі – абход-абкружэнне і абход-наведванне.

Паслядоўнаму агляду і сітэматызацыі паўночнабеларускіх абходаў згодна сезонным падцыклам земляробчага календара прысвечаны раздзелы дысертацыі 2.2 «Музычны кампанент рытуальных абходаў» і 2.3 «Паўночнабеларускія абходныя рытуалы каляндарна-абрадавага цыкла». Важным падаецца апісанне функцыянальнай нагрузкі абходаў, прыналежнасці іх да пэўнага тыпу, а таксама вызначэнне асаблівай ролі музычнага кампанента (песеннага, інструментальнага, нават танцавальнага ў некаторых лакальных праявах) амаль ва ўсіх абходах. У выніку саіскальнікам выяўлена, што абходы розных тыпаў у абрадавых дзеях розных сезонаў неаднолькавая: у зімовы час адзначаецца перавага абходаў-наведванняў,

замацаваных найбольш у калядны перыяд; у веснавы час – правядзенне абходаў-наведванняў больш сустракаюцца ў перыяд да Юр’я, а абходы-абкружэнні – ад Благавешчання. У летні час назіраецца наяўнасць абодвух тыпаў абходаў на Купалле і Дажынкі. Найменш за ўсё падцыклы абходы абодвух тыпаў сустракаюцца ў восеньскі перыяд.

У Главе 3 «Абходныя песенныя віншаванні паўночнабеларускай каляднай традыцыі» і Главе 4 «Абходныя песенныя віншаванні паўночнабеларускай валачобнай традыцыі» на матэрыяле меласа калядных і валачобных абходных песень адпаведна аўтарам разглядаецца музычна-стылістычны кампанент абходаў паўночнабеларускай традыцыі, робіцца іх функцыянальны і тыпалагічны аналіз, вызначаецца мелагеаграфічная спецыфіка напеваў. Дысертант вылучае асноўныя разнавіднасці і тыпы напеваў, кожны з якіх характарызуецца спецыфікай музычна-паэтычнай, рытмаструктурнай арганізацыяй, адметнымі рысамі вобразна-інтанацыйнай і ладавай сферы. Выкарыстаны ў даследаванні арэальны падыход да музычнага кампанента калядных абходаў вызначыў тэрыторыю пашырэння 17 калядных напеваў абходнай функцыі ў межах паўночнабеларускай рэгіянальнай традыцыі і крос-рэгіянальныя арэалы трох іх тыпалагічных груп, паказаў прыналежнасць калядных абходных песенных практык правабярэжжа Заходняй Дзвіны да традыцыі архаічнага фарміравання. У дачыненні да паўночнабеларускіх валачобных напеваў на аснове геаграфічных суадносін мелаарэалаў дысертантам устаноўлены цэнтр і перыферыя валачобнай абходна-песеннай традыцыі беларускай Поўначы.

Вялікую значнасць надаюць даследаванню валачобных абходных напеваў выяўлення і разгледжаныя Т.Л. Канстанцінавай у дысертацыі праявы так званага “музычнага білінгвізму” (раздзел 4.3 «Валачобныя напевы паўночнабеларускай традыцыі ў ракурсе “музычнага білінгвізму”») і альтэрнатыўныя музычныя формы велікодных абходных рытуалаў нефальклорнага паходжання – пасхальнага трапара і велікодных псалым (раздзел 4.4 «Альтэрнатыўныя формы музычнага напеўнення велікодных абходных рытуалаў»), якія разглядаюцца на музычна-стылістычным і паэтычным узроўнях, у параўнанні з абрадавымі валачобнымі напевамі, у сувязі з іх геаграфічным пашырэннем і функцыянаваннем у сістэме народна-песенных традыцый.

Асабліваю значнасць дысертацыі Т.Л. Канстанцінавай надаюць грунтоўныя, цікавыя і старанна сабраныя дадаткі, якія ўключаюць змястоўныя каментарыі да тэксту дысертацыі, 107 транскрыпцый экпедыцыйных інтэрв’ю, 84 нотна-тэкставыя транскрыпцыі і 16 карт, 13 з якіх – аўтарскія.

Тэкст аўтарэферата ў поўнай меры адлюстроўвае структуру дысэртацыі і асноўныя палажэнні, якія выносяцца на абарону.

3. Канкрэтныя рэкамендацыі па выкарыстанні вынікаў дысэртацыі, якія могуць знайсці практычнае прымяненне

Асноўныя палажэнні дысэртацыі Т.Л. Канстанцінавай маюць несумненную навуковую і практычную значнасць, адкрываюць новыя перспектывы для далейшага вывучэння дадзенай праблематыкі.

Вынікі даследавання апрабаваны на 30 навуковых мерапрыемствах міжнароднага і рэспубліканскага ўзроўня. Асноўныя палажэнні і вынікі дысэртацыйнага даследавання знайшлі адлюстраванне ў 39 публікацыях у айчынных і замежных выданнях. Сярод іх 14 артыкулаў у рэцэнзаваных навуковых выданнях, 4 раздзелы ў калектыўных манаграфіях, 4 артыкулы ў навуковых зборніках і часопісах, 1 артыкул у энцыклапедыі, 6 артыкулаў і 2 тэзісаў у зборніках матэрыялаў навуковых канферэнцый, 7 навукова-метадычных электронных выданняў, 1 песенны зборнік. Агульны аб'ём публікацый складае 53,55 аўт. арк. (з іх у сааўтарстве 23 аўт. арк.).

Вынікі даследавання Т.Л. Канстанцінавай укаранёны ў адукацыйны працэс установы адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» і выкарыстоўваюцца ў выкладанні вучэбных курсаў «Музычны фальклор», «Беларускі музычны фальклор», «Беларуская народная музычна-інструментальная культура», «Нотная транскрыпцыя музыкі вуснай традыцыі», «Уводзіны ў спецыяльнасць», «Методыка выкладання музычна-гістарычных дысцыплін» (5 актаў пра ўкараненне (практычнае выкарыстанне) вынікаў навуковага даследавання (навуковай распрацоўкі)).

Матэрыялы даследавання могуць выкарыстоўвацца ў адукацыйным працэсе ўстаноў адукацыі сферы культуры і мастацтваў, у лекцыйных і практычных курсах этнамузыкалогіі, фалькларыстыкі, этналогіі і музыказнаўства. Атрыманыя вынікі могуць стаць метадалагічна-тэарэтычнай базай для арэальных даследаванняў у народназнаўстве і вывучэнні праблем захавання нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі.

4. Заўвагі па дысэртацыі і аўтарэфераце

Адзначаючы станоўчыя моманты дысэртацыйнага даследавання, між тым нельга не выказаць шэраг заўваг і не задаць некалькі пытанняў.

Заўвагі:

1. У дысэртацыі і аўтарэфераце (раздзел 1.2 «Метадалогія даследавання») не адлюстраваны і не ахарактарызаваны метады даследавання, якія пазначаны аўтарам у рэзюмэ аўтарэферата – *структурна-*

тыпалагічны (у дысертацыі на с. 25 і аўтарэфераце с. 11 ён адзначаны як функцыянальна-тыпалагічны) і *кампаратыўны*. Не зразумелым застаецца абазначэнне арэальнага метаду (таксама ў рэзюмэ) як метаду ці падыходу ў тэксце навуковай працы.

2. Пазіцыя аўтара ў дачыненні да суадносінаў паняццяў «абыход» і «рытуал» патрабуе дадатковага тэарэтычнага ўдакладнення. У тэксце дысертацыі дадзеныя паняцці выкарыстоўваюцца як сінонімы, без дакладнага размежавання іх сэнсавых і аналітычных межаў, у прыватнасці, у раздзеле 2.1, дзе разглядаецца дэфініцыя «абыход»: «Сярод абходаў-наведванняў часам сустракаюцца рытуалы...» (с. 47), ці «Абход як рытуал абвяшчання апынаецца найбольш прыдатнай формай...» (с. 47). Уяўляецца неабходным растлумачыць, у чым, на думку саіскальніка, заключаецца прынцыповае адрозненне паміж абходам і рытуалам у межах абрадавай практыкі. Варта было б таксама канкрэтызаваць, якім чынам дадзеныя з'явы суадносяцца паміж сабой.

3. Не зусім абгрунтаваным, на наш погляд, з'яўляецца вылучэнне раздзела 2.2 (вельмі кароткі, усяго дзве старонкі), у якім па сутнасці не раскрываецца, а толькі агаворваецца важнасць музычнага кампанента ў абходах. Яго варта было б аб'яднаць з раздзелам 2.3, у якім сапраўды даецца грунтоўная характарыстыка гэтага кампанента на прыкладзе абходаў з розных мясцовасцей паўночнабеларускага рэгіёна.

4. У тэксце дысертацыі прысутнічае шэраг граматычных памылак, а таксама памылак друку (напрыклад, суіскальнік (па усім тэксце дысертацыі і аўтарэферата), с. 26 пняцці, с. 37 карэктра, с. 41 руку, а не руху, і г.д.)

Пытанні:

1. Што Вы разумееце пад паняццем “тыпалагічная монахромнасць”?

2. Якія рытуальныя функцыі, акрамя абходнай, выконваюць паўночнабеларускія абходна-віншавальныя напевы?

Адзначаныя заўвагі не ўплываюць на агульную станоўчую ацэнку даследавання Т.Л. Канстанцінавай і не зніжаюць яго навуковай і практычнай значнасці.

5. Канкрэтныя навуковыя вынікі, за якія саіскальніку можа быць прысуджана вучоная ступень

Дысертацыя Т.Л. Канстанцінавай “Абходныя песенна-віншавальныя традыцыі ў каляндарна-абрадавым цыкле паўночнай Беларусі”, прадстаўленая на саісканне вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства па

спецыяльнасці 17.00.02 — музычнае мастацтва, з’яўляецца завершаным, самастойна выкананым даследаваннем, змяшчае актуальныя тэарэтыка-метадалагічныя і практычна значныя вынікі і высновы. Саіскальнік Т.Л. Канстанцінава заслугоўвае прысуджэння ёй вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства па спецыяльнасці 17.00.02 — музычнае мастацтва ЗА:

- распрацоўку тэорыі рытуальнага абходу ў культуры земляробчых народаў Еўропы і арыгінальнае аўтарскае вызначэнне паняцця “абход”;

- вызначэнне ролі музычнага кампанента паўночнабеларускіх калядных і велікодных абходаў, функцыянальна-тыпалагічнай і музычна-стылістычнай спецыфікі калядных і валачобных напеваў;

- упершыню праведзенае картаграфаванне каранёвых калядных і валачобных напеваў каляндарна-абрадавага цыкла Паўночнай Беларусі і ўстанаўленне іх крос-рэгіянальных арэалаў;

- здзейсненне цэласнага арэальнага даследавання паўночнабеларускіх абходна-віншавальных песенных традыцый;

- устанаўленне архаічных каранёў у фарміраванні песенна-абрадавай традыцыі заходнядзвінскага правабярэжжа і яе глыбіннай сувязі з традыцыяй Рускага Паазер’я на ўзроўні калядных і валачобных абходна-песенных практык.

6. Аднаведнасць навуковай кваліфікацыі саіскальніка навуковай ступені, на якую ён прэтэндуе

У выніку праведзенай экспертызы ўстаноўлена, што дысертацыя Канстанцінавай Таццяны Леанідаўны «Абходныя песенна-віншавальныя традыцыі ў каляндарна-абрадавым цыкле паўночнай Беларусі» з’яўляецца самастойна выкананай кваліфікацыйнай навуковай працай і адпавядае патрабаванням ВАК Беларусі, што прад’яўляюцца да дысертацый на атрыманне вучонай ступені кандыдата мастацтвазнаўства па спецыяльнасці 17.00.02 — музычнае мастацтва. Навуковая кваліфікацыя саіскальніка Т.Л. Канстанцінавай адпавядае вучонай ступені кандыдатаа мастацтвазнаўства.

Змест і структура аўтарэферата даюць уяўленне пра дысертацыю. Афармленне дысертацыі ў цэлым адпавядае патрабаванням ВАК РБ (Інструкцыя па афармленні дысертацыі і аўтарэферата, зацверджаная пастановай ВАК Рэспублікі Беларусь ад 28.02.2014 г. № 3; у рэдакцыі пастановаы ВАК Рэспублікі Беларусь ад 22.08.2022 г. № 5).

Водзыў на дысэртацыю падрыхтаваны згодна з загадам рэктара ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» № 230 ад 24.10.2025, абмеркаваны і зацверджаны на пасяджэнні праблемнага савета па мастацтвазнаўстве з удзелам саіскальніка Т.Л. Канстанцінавай, якая выступіла з дакладам аб асноўных палажэннях і выніках дысэртацыйнага даследавання. Водзыў падрыхтаваны загадчыкам кафедры музычна-тэарэтычных дысцыплін, кандыдатам мастацтвазнаўства, дацэнтам Н.І. Дожынай.

У працэсе абмеркавання дысэртацыі саіскальнік дала вычарпальныя адказы на ўсе пастаўленыя пытанні (пратакол № 1 ад 06.11.2025). У ходзе дыскусіі па дысэртацыі і аўтарэфераце выступілі члены праблемнага савета па мастацтвазнаўстве: Т.М. Бабіч, А.І. Гурчанка, Н.І. Дожына, Р.Р. Каленька, В.Б. Лойка, А.Э. Міланіч, Н.І. Наркевіч, І.У. Ухава, Н.М. Хадзінская, А.М. Шаройка.

На пасяджэнні прысутнічалі 10 кандыдатаў мастацтвазнаўства.

Вынікі галасавання па пытанні: «за» — 10; «супраць» — няма; «устрымалася» — няма.

Эксперт па дысэртацыі —
загадчык кафедры музычна-тэарэтычных дысцыплін,
кандыдат мастацтвазнаўства,
дацэнт

 Н.І. Дожына

Старшыня праблемнага савета па мастацтвазнаўстве,
загадчык кафедры тэорыі і гісторыі мастацтва,
кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт

 А.М. Шаройка

Вучоны сакратар праблемнага савета
па мастацтвазнаўстве,
дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі мастацтва,
кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт

 Н.І. Наркевіч

